

• Өшпес даңқ

алелдейді. Ал, әлгі азат жолда: «Город Иерг не преступной крепость – горить Этот дым, настоящий вид Кенигсберга иает мне, Сталинградские дни, когда ыли в Сталинграде» деп жазылған. Мен әдейі, аудармай беріп отырмын. Сатар ан жазуы қандай әсем екені, сөйлем л сауаттылығы, орыс тіліне жүйріктігі рсын, соғыс кейпін жаныммен сезінген лігін айтсаңызшы?! Демек, деректер ковтын Сталинград майданында ғ дәйектейді.

ызығы, күнделік жазылған жалпы ы баспа қойған бет сандары бар екен. ы беттерді соған қарап ажыратуға 1945 жылдың 16 қаңтарында н флангіге лақтырғанын, лейтенант ен бірге Шығыс Пруссияда тәулік истерге қарсыласып ұрыс жүргізіп рын, подполковник Кимнің жаяу лкін қолдап келе жатқандарын ы. «Ким шынында пағыз батыр, омаандирді көргенім жоқ» деп ыды. «Түні бойы фрицтер басым і траншеяда отырдық. Өте суық, стей алмайсың. Бұйрық солай» ы. Пруссияда неміс траншеясы ысегедел пунктке (ОП) отырады. ыоран. Қарсыластары алыстай ы. Полк қар үстіне түнеп шығады. ында жатқанда жел соқпайды, ынің қайтерсің.

ік несінің баяндауынша, келесі ытіден немістер қарсы шабуылға ылардың бөлімшесі оқ жаудырып, ылын тойтарады. Жаяу әскер ызады. Шабуыл жалғаса береді. ысқа бет алады. «Немістердің, ың әліктері жатыр. Сұмдық ымен жүрегі езіле жазады. Осы ы былай дейді: «Мен қашан тамақ ығанымды ұмыттым. Зенбіреkte ырен сияқтымын. Володканың ы естідім. Ол «Я умру, я умру.» ытып жатыр...». Осылай Пруссияда ы келе жатқан әскер қаланың бір ылыққа толы үлкен сарайының ы қашып тығылған автоматшы ы снаряд жіберіп, талқандайды. ы әрекеттерін жүргізіп, күні-түні ы катады. Жол жиегінде қираған ытер. Кенигсбергке беттеп бара ыенбург қаласын да жаудан азат ы ешкім жоқ. Бір шал ғана қалған ы. Осы күні жау артиллериясы

Раушан ӘБДҚҰЛОВА. Жетпіс бес жыл сақталған күнделік

оқ жаудырып, снаряд бес шаршыдай жерден жарылып, Сатар жараланады. Көптеген қаруластары мерт болады. Сөйтіп, Даркемен деген бірде-бір тұрғын қалмаған қалаға жетеді. Бір иесіз үйге кіріп, жылынады. Бұдан әрі оңтүстікке бет алады. Кешке қарай қашып бара жатқан пруссактарды қолға түсіреді. Күнделік иесі пруссактардың өте жақсы киінетіндігіне назар салады.

Сарбаз күнделігінің баяндауынша, полк әскерлері Кенигсбергтің оңтүстік-батысына қарай жылжып келеді. «Жауды тықсырған жауынгерлер көңіл-күйі жақсы. Жау қарсылығы жоқ. Ауа-райы ылғалды». Бір қызығы, ашыққан әскерлер жолда кездескен снырлардың бауырын алып жеп, еттерін шұңқырға тастап кетеді екен. Өйткені, олардың етті пісіріп жеуге мүрсаты жоқ екені түсінікті ғой. Сатар жауынгер күнделігінің осы бір тұсында Гриша Оксыленко деген қашаннан бірге жүрген досының трактор шынжыр табанына бөрене қоймақ болғанда, тағы бір саусағынан айрылғанын күйінішпен жазады.

Баяншының айтуынша, ақпан айында авиация жақсы әрекет етеді. Екі күн қатты соғыс болады. Немістер де өлтіре от шашады. Жаяу әскер, артиллерия және миномет күшімен жауды алады. Бірақ жаяу әскер қатты қырылады. Осындай бір жауды ықтырып, сәл тыныстаған бір сәттерді еске алып: «Орман ішіндеміз. Шалаш, пещ жылы сияқты. Бастан снаряд жауғанда шалаш қауіпті» деп жазады.

1945 жылдың 13 қаңтарындағы жазбасында жаңа командирі подполковник Спесипцевты таныстырады. Сондай бір сәл дамылдаған кезде, екі жүз грамм «дәрі» үлесіп алатындарын да жасырмайды. Ауылға хат та жазады. *Күнделіктің осы бір тұсында: «Қорғанысқа көштік. Володя Курочкин екеуміз жасақты блиндаж жасадық. Барлау күшейеді. Бұл көп пәрседен хабар береді. Қыс суық емес, қар жұқа. Ауа райы керемет. Осындай жасағайда, бәрін ұмытып, өмір сүргің келеді, өмір сүргің келеді. Әр солдат айналасында колеңкедей жүрген өлімді ұмытады. Мүмкін, өмір солай шығар. Әр адам осылай болашағын ойлайды және өз басында қиялдайды. Мен ойлаймын, әрбір адам айналасында жүрген өлімге сенбейді. Әр солдат соғысқа бара жатып, тек өмірді армандайды» деп жазады-ай, қайран жас. Досының өлімін, арманың айтады. «Ол менің алдымда жатыр. Жау миңасы*

жүрегіне тиген, басын жарып кеткен, миы бас сүйегінен шығып жатыр... Ол енді армандай алмайды. Ол жас өмірін берді. Ол табиғат берген махаббатын берді, маңгіге сүйікті әйелімен қоштасты. Әйелі де оның оралуын армандайды ғой!..», – деп әлдебір досын зар иезге жоқпайды.

Майдангер С.Ысқақовтың өз аузынан жазып алған менің бала кездегі мақаламдағы мәліметтер оның өз қолымен жазған деректерімен сәйкесіп жатыр: «1945 жылдың 14 қаңтарында армия генералы Черняховскийдің қолбасшылығымен үшінші Беларусь майданына өту туралы бұйрық алынды» деп жазады. Сол күнгі соғыс жағдайын орыс тілінде анық та қанық жазады. Деректер нақты күнделік бетінен алынып отырғандықтан, үзінділер бергенде сандар мен тыныс белгілерін, сөйлем құрылысын, сөз екпінін өзгертпеуге тырыстық: «Сағат 7-де артдайындық басталды, мындаған снарядтар мен миналар ысқырып, өкіріп фрицтер басына жауып жатты. Жер жарылып, аспан қақырады. Әуеде біздің штурмовиктердің бірінші тобы пайда болды, олар да өздерінің ажал құштыратын оттарын қарғыс атқыр фрицтердің басына жаудырып барады. Оңбаған немістер өзінің соңғы оттарын біздің жаққа бағыттауда. Бес минуттан кейін біздің жаяу әскер көтерілуі керек. Немістердің алдыңғы қорғанысына шабуыл жасайтын боламыз». Міне, Сатар сарбаздың осы жазу мәнерінен-ақ, оның текті адамның ұрпағы ғана емес, сана-сезімі, ой-өрісі өте жоғары азамат болғандығы танылады.

Сәуірде Пруссияны азат еткендерін, фашистерді тұтқындағандарын баяндайды. Ал, мамыр айында полк әскерлері Латвияға жол тартады. Жеңіс күнін кішкентай станцияда қарсы алады. Сол жылдың 10 маусымында бұл полк эшалонға отырып, белгісіз бір жаққа бет алады. Жауынгерлер өздігінше жапон соғысына бара жатқандарын болжайды. Жол бойы Гриша, Володя атты достарымен әзіл-әңгіме айтысып, жол қысқартып келе жатады. Әскери эшалон Смоленск, Саратов қалаларын, т.б. елді мекендерді басып өтіп қазақ даласына жеткендегі кеудесі сағынышқа толған саңлақ Сатардың қандай көңіл-күйде болғанын мен сіздерге айтып жеткізе алмаспын. Әсіресе, 1945 жылдың 11 маусымы күні Шу станциясынан пойыз жүйткіп өтіп бара жатқанда терезесінен телміріп, жеңістен соң да туған жеріңіз топтырағын сүйе алмай, өз үйіне бас сұғып